

ELTE EÖTVÖS LORÁND
TUDOMÁNYEGYETEM

A térszerkezet és a területpolitika kapcsolódásai Magyarországon

Szabó Pál PhD.

docens

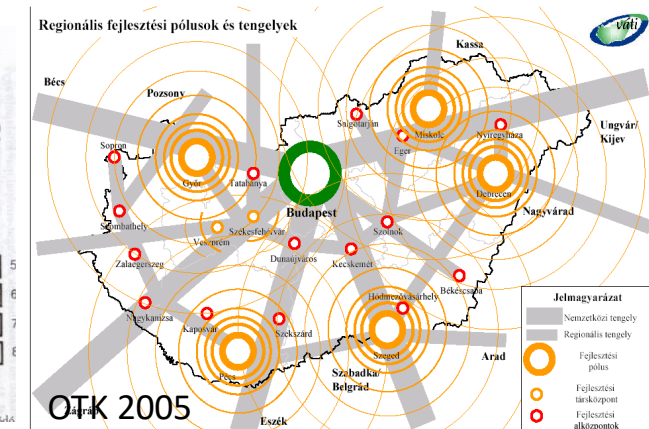
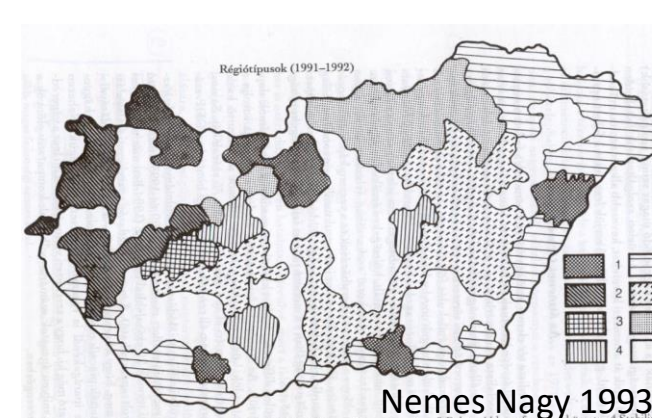
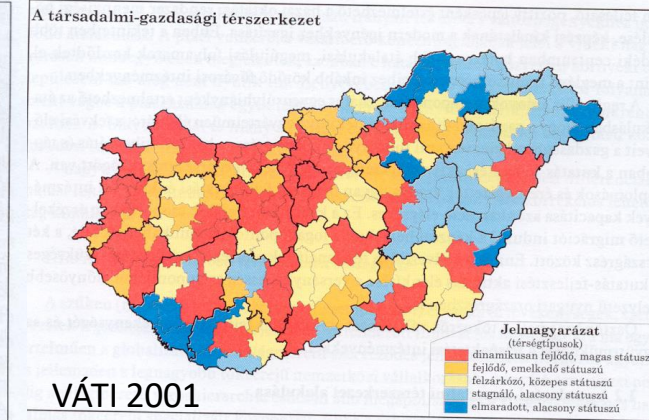
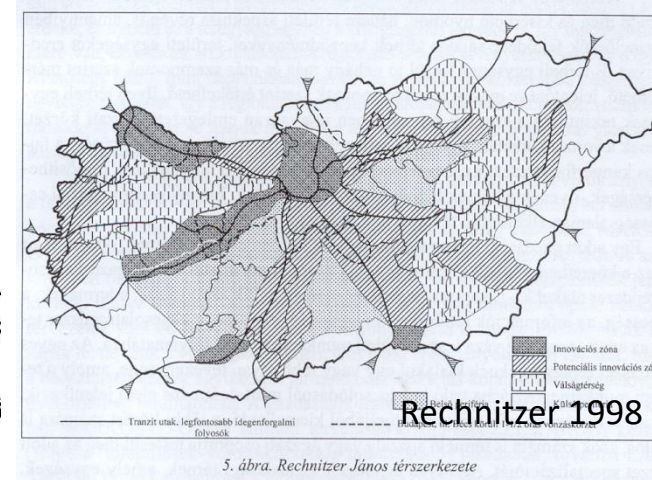
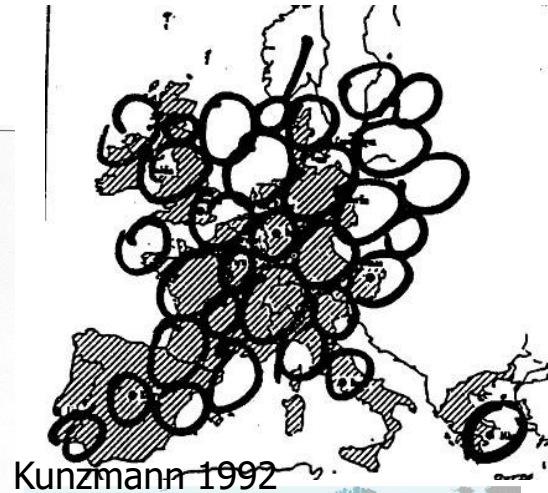
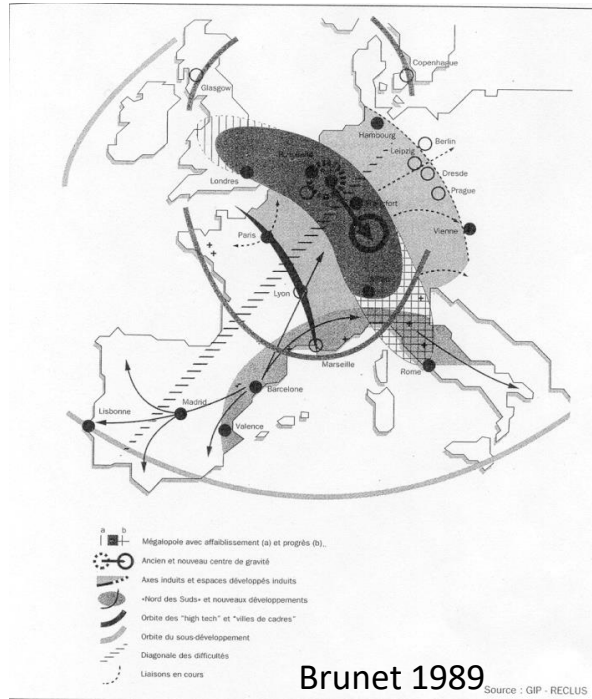
TTK Földrajz- és Földtudományi Intézet

Regionális Tudományi Tanszék

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG XIX. VÁNDORGYŰLÉSE

Budapest, 2021. november 4–5.

Motiváció

Motiváció

Google

Összes Térkép **Képek** Videók Hírek Egyebek Beállítások Eszközök Biztonságos Keresés ▾

társadalom **tér szerkezet 2013** tér szerkezete ppt molekulák tétel fehérje európai tér szerkezet tér szerkezet változásai területpolitikáig elmélettől piramis ➔

torzult tetraéderes trigonális piramis V-alakú

Különböző és nemzeti tér szerkezet

A közlekedési hálózati tér szerkezet

A közlekedési hálózati tér szerkezet	0	1	2
1	0	1	2
2	3	4	5
3	6	7	8
4	9	10	11

az elektronpárok rendeződése: tetraéderes a ligandumok elrendeződése: tetraéderes

GroES (C₂ szimmetria)

A magyar ipar tér szerkezete 2013 körül

https://www.google.com/search?client=firefox-b&biw=1366&bih=631&tbm=isch&q=tér szerkezet&chips=q:tér szerkezet,online_chips:európai+tér szerkezet&sa=X&ved=0ahUKewi8nuiOt4jbAhWBY1AKHdU8CDIQ4IYIKygG

Tartalom

- Szemlélet pozícionálása
- Térszerkezet fogalma
- Térszerkezet és területpolitika
- Térszerkezet és területpolitika – Magyarország, megyék

Szemlélet pozícionálása

regionális földrajz – regionális tudomány – regionális elemzési módszerek – regionális politika

oktatás – kutatás – szakpolitika

elmélet – gyakorlat

belső tér – külső tér

regionális statisztikai adatok – terepi mélyfúrások

Térszerkezet

Meghatározások – hangsúly (Szabó 2015):

- a) alkotóelemekre hívja fel a figyelmet
- b) elrendezésre hívja fel a figyelmet
- c) alkotóelemek és elrendeződésük

Alap lehet: természettudomány

Elrendeződés - kémia (sztereokémia)

Térszerkezet: atomok, ill. atomcsoportok egymáshoz való viszonya egy molekulán belül.

- szerkezeti képlet (az atomok molekulán belüli kapcsolódása); - kémiai képlet (összetétel)

Izomerek: az azonos összegképletű, de eltérő fizikai és kémiai tulajdonságú vegyületek

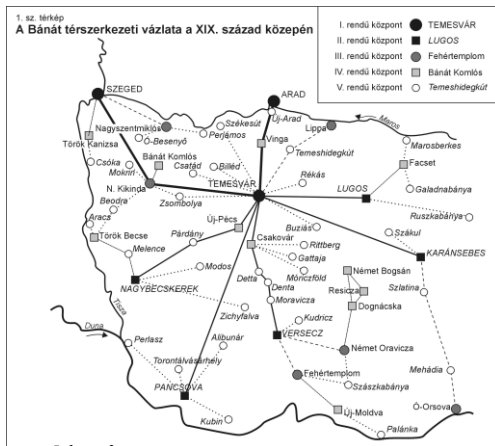
Földrajzi térre is értelmezhető

Térszerkezeti elemek: csomópont, tengely, zóna, határ

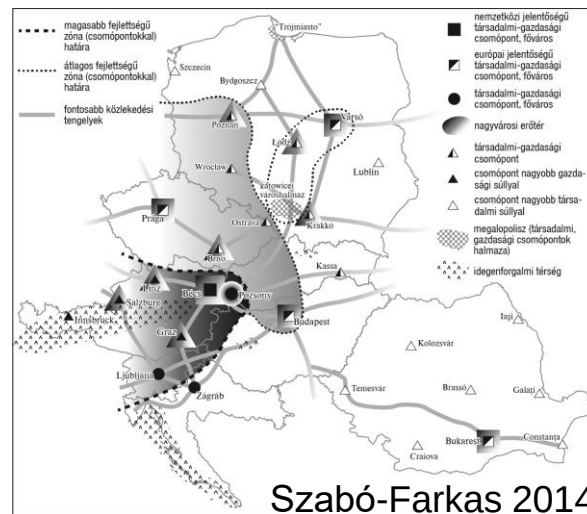
Térszerkezet

Leírás – szemlélet (Szabó 2015):

- a) földrajzi környezethez, annak elemeihez (települések, hálózatok, területhasználat illetve térségek) kötődő térszerkezet felfogás (inkább földrajzi, területrendezési, műszaki-fizikai)
 - b) a területi egyenlőtlenségek kutatásai során a területegységek közötti mennyiségi és minőségi differenciák feltárása révén fogalmazza meg a térszerkezetet (inkább regionalista, területfejlesztési)
 - c) kettő együtt
- Koncentráció (mennyiség, társadalom, gazdaság) – Fejlettségi különbség (minőség)

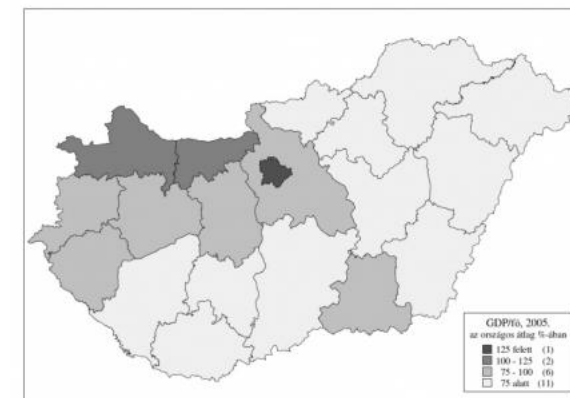

Kókai 2001

Szabó-Farkas 2014

3.3. ábra: Megyei fejlettségi térszerkezet 2005-ben

Németh 2004

Térszerkezet

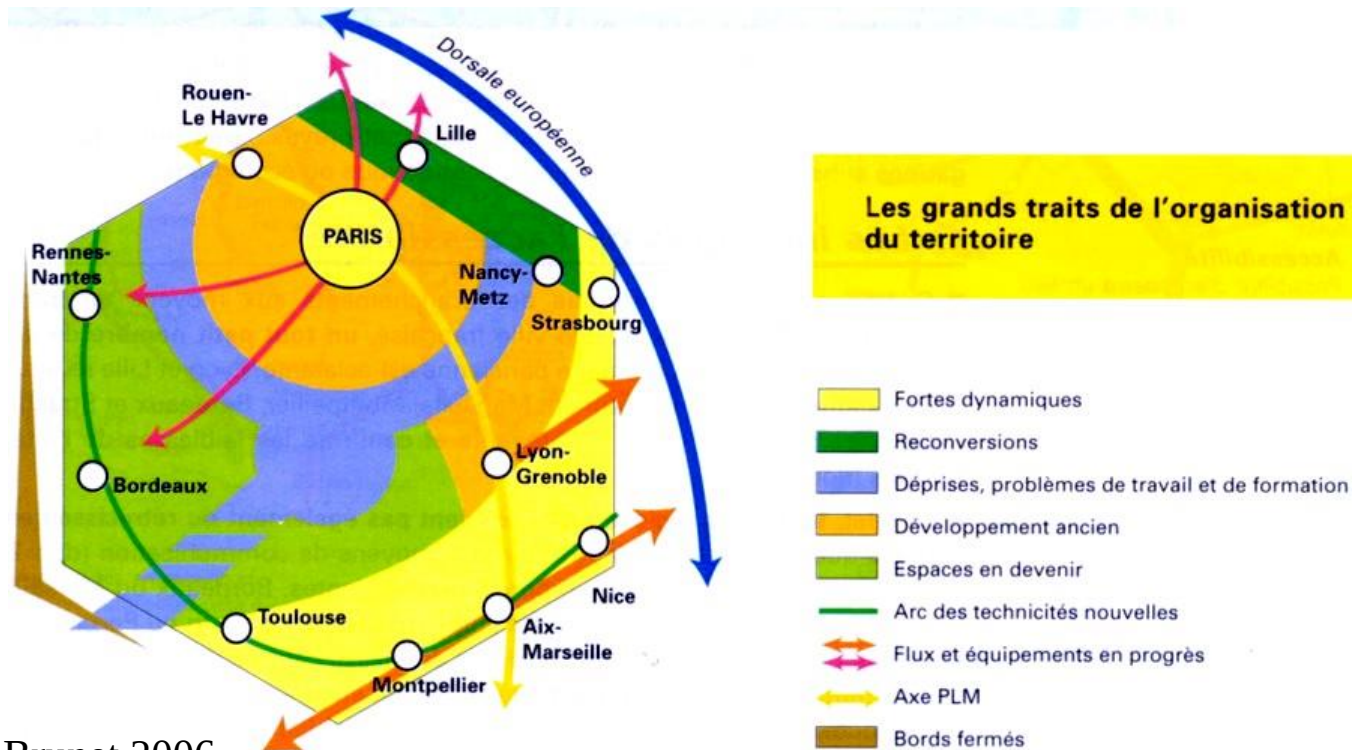
Hypergeo (elektronikus enciklopédia), Bernard Elissalde, Thérèse Saint-Julien (2004):

A térszerkezet azért létezik, mert a földrajzi tér nem egyedi helyek véletlenszerű elhelyezkedéséből áll össze, a szereplők választásai és a társadalom területi kérdéseket érintő kontrolja bizonyos logikát követ, és a kutató pedig a Föld felszínén lévő földrajzi objektumok eloszlásának és elrendeződésének szabályszerűségeit próbálja feltárni;

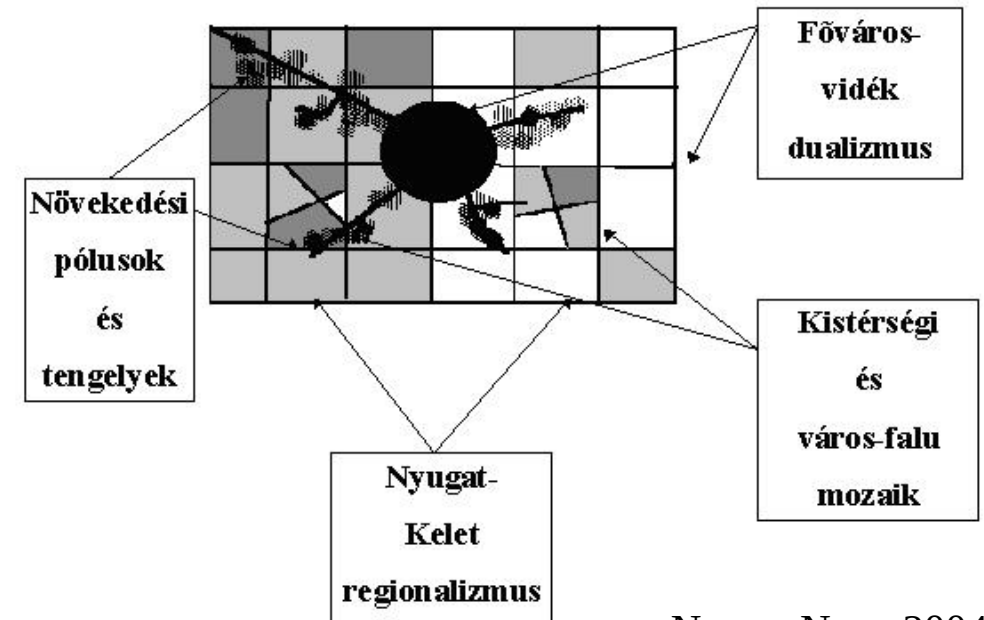
ezek az elrendeződések alkotják a térszerkezetet, de a térszerkezet nemcsak egy morfológiai, geometriai jelenség, összefüggésében (kapcsolatok) kell nézni; számos elemi struktúra kombinációi, a choremek, egy grafikus modellt eredményeznek.

Térszerkezet

R. Brunet (1986): a chorem egy sematikus területi ábrázolás, amely kiküszöböli azokat a felesleges információkat, amelyek nem szükségesek a térkép megértéséhez.

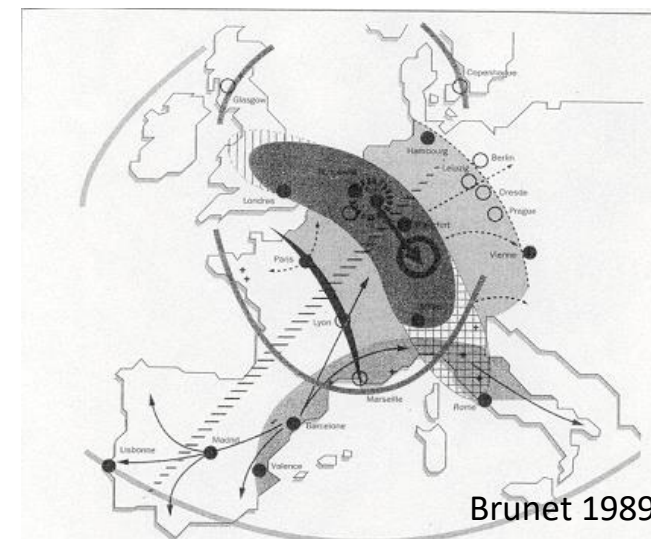
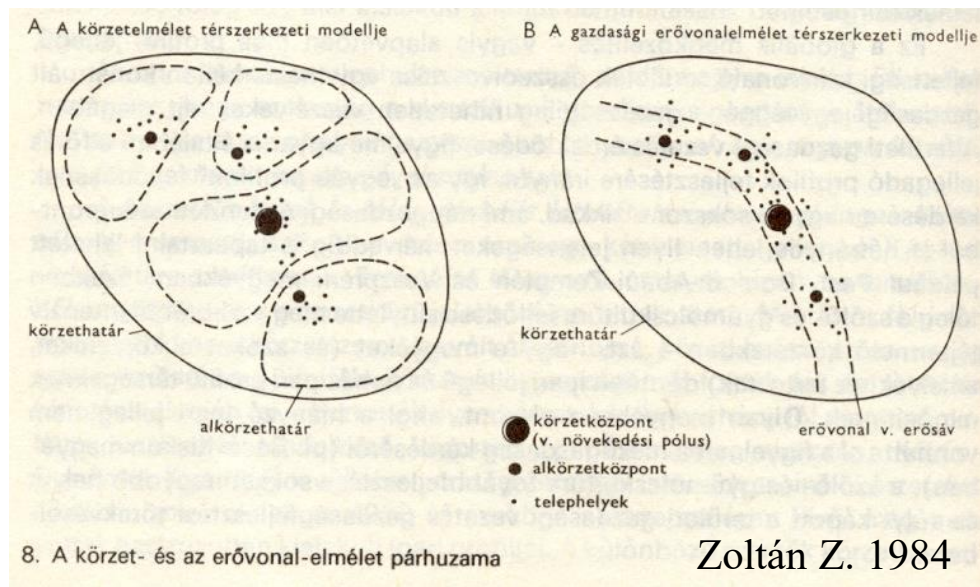
Brunet 2006

Nemes Nagy 2004

Térszerkezet

Modell - Ábra

Térszerkezet - Területfejlesztés

Helyzetkép (hol van, miként néz ki), elemzés (miért ott és úgy), beavatkozás (ha nem jó, hogyan)

Bartke István (1989):

Területi szerkezeten a gazdaságot, illetve a társadalmat alkotó különféle elemek térbeli megoszlását, egymáshoz viszonyított elhelyezkedését értjük.

A **területfejlesztés** olyan társadalmi tevékenység, amely a területi szerkezet alakulását kívánja ellenőrizni, hiszen a társadalom és gazdaság működésének hatékonyságát nemcsak annak belső struktúrája, hanem földrajzi térszerkezete is erősen meghatározza.

Bekerült a regionális politikába, területfejlesztésbe

Helyzetkép, jövőkép

Beavatkozás (csomópont, tengely, zóna, határ): szabályozás, fizikai megváltoztatás

Térszerkezet - Területfejlesztés

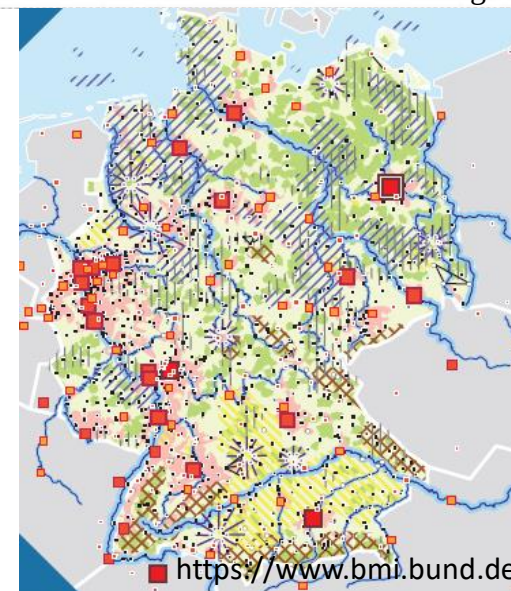
Európai Unió:

Danuta Hübner (Member of the European Commission responsible for Regional Policy, 2008):

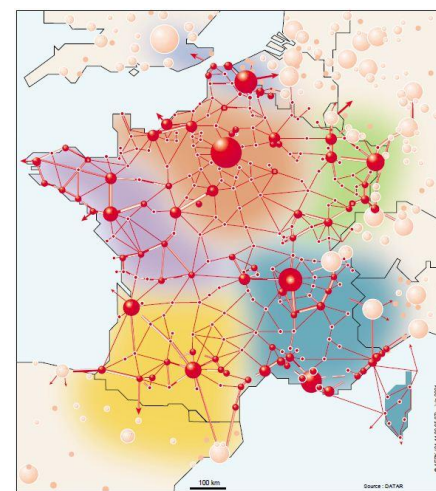
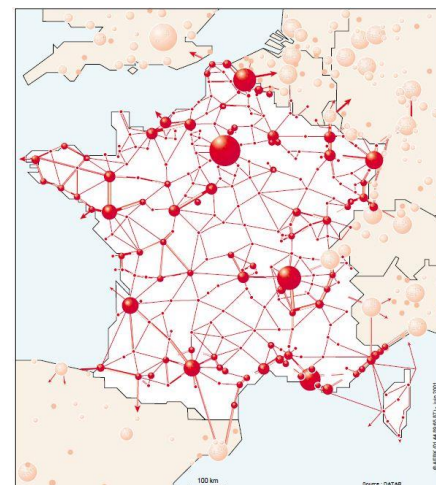
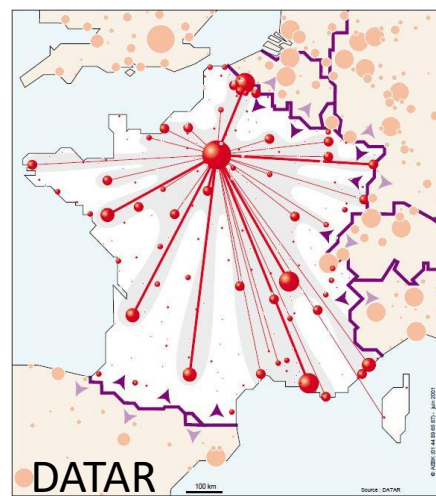
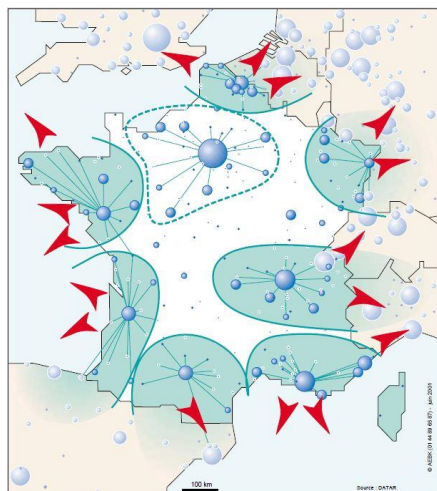
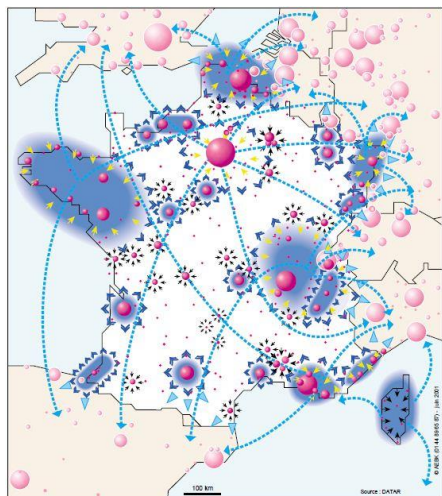
„Dear Reader, ... Today, 43% of the economic output and 75% of investments in research and innovation are concentrated on just 14% of the European territory, the so-called pentagon between London, Hamburg, Munich, Milan and Paris.”

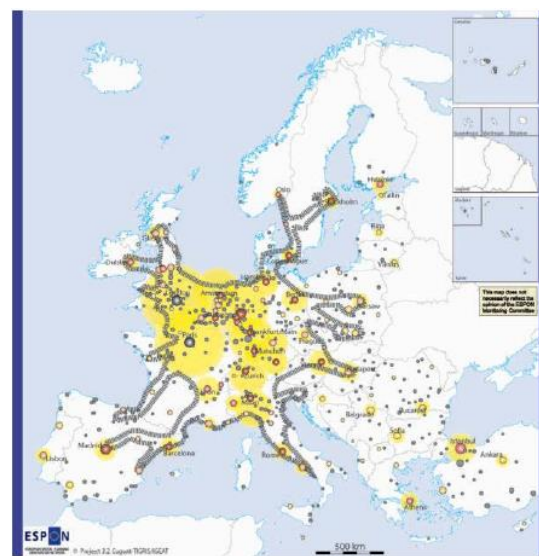
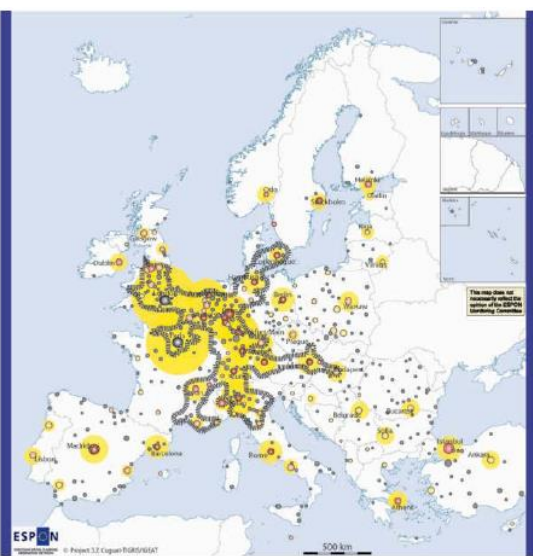
Országok, régiók

Térszerkezet - Területfejlesztés

ESPON

Területpolitika – Térszerkezet

1996. Évi XXI. Törvény (25 éves)

2. § A területfejlesztés és területrendezés célja:

- a) az ország valamennyi térségében a területi kohézió erősítése, a társadalmi és gazdasági növekedés elősegítése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli terjedésének elősegítése, **a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása;**
- b) a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti - az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló - jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében;
- c) **az ország térszerkezete,** településrendszere **harmonikus fejlődésének elősegítése;**
- d) a nemzeti és térségi identitástudat megtartása és erősítése.

Területpolitika – Térszerkezet

OFTK 2014

„Térszerkezet, területi struktúra:

a térbeli objektumok és a közöttük lévő kapcsolatok, viszonyok alkotta, működőképes rendszer, összetett térkategória, melynek értelmezését és leírását erősen determinálja a közelítés módja, szemlélete. A regionális kutatásokban leggyakrabban a térségek lehatárolt térrészekre bontásával, s általában egy-egy kiemelt jellemző szerinti értékelésével, térképezésével feltáruuló („regionális”) egyenlőtlenségi és rendezettségi sajátosságok összessége.”

18/1998 KTM:

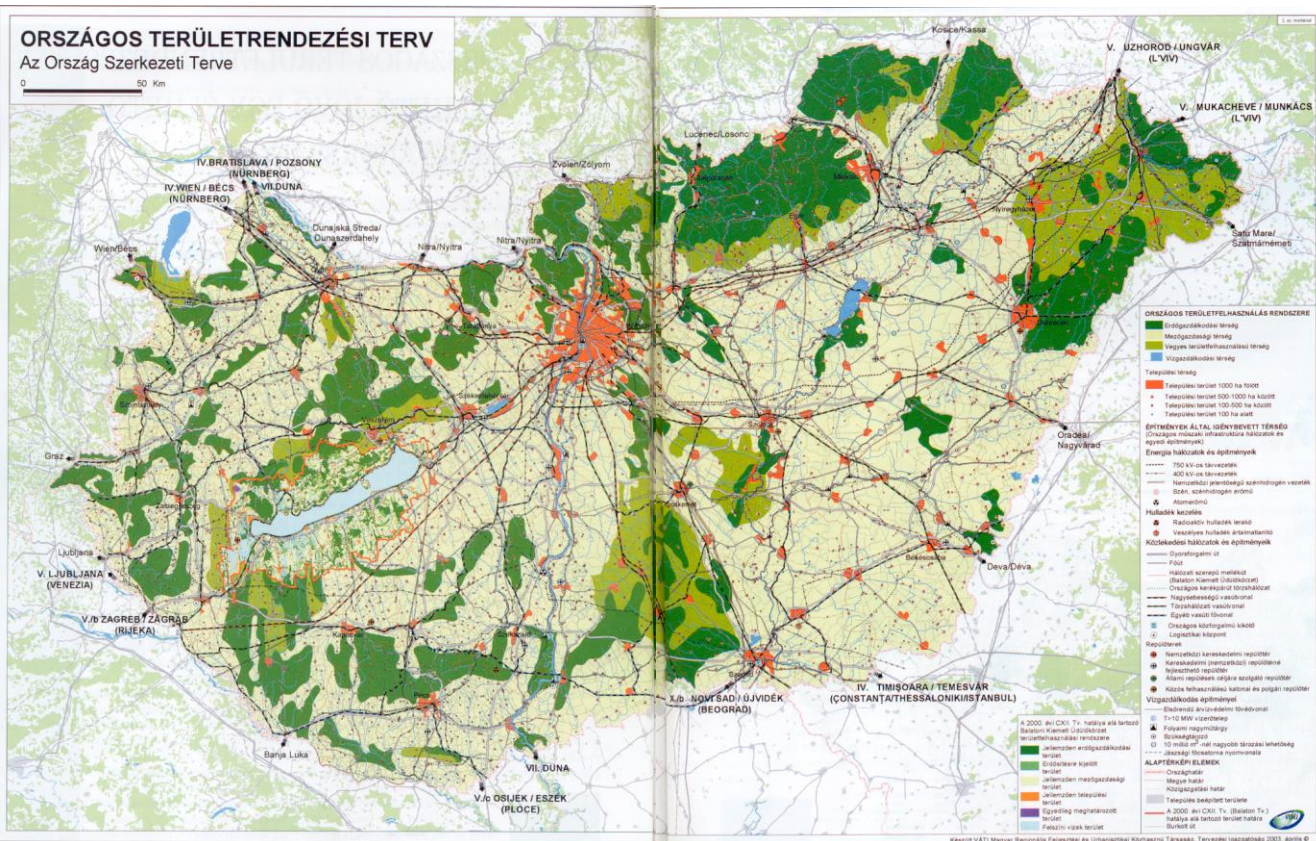
Térségi szerkezeti terv – A térségi infrastruktúra, a térségi területfelhasználás és a településrendszer térbeli rendjét és összefüggéseit ábrázoló terv.

1996. Évi XXI. Tv.:

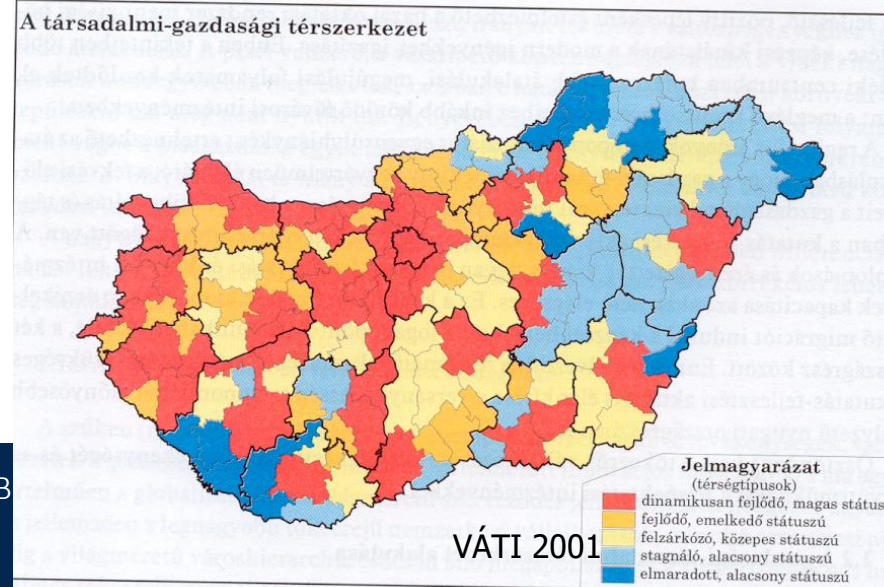
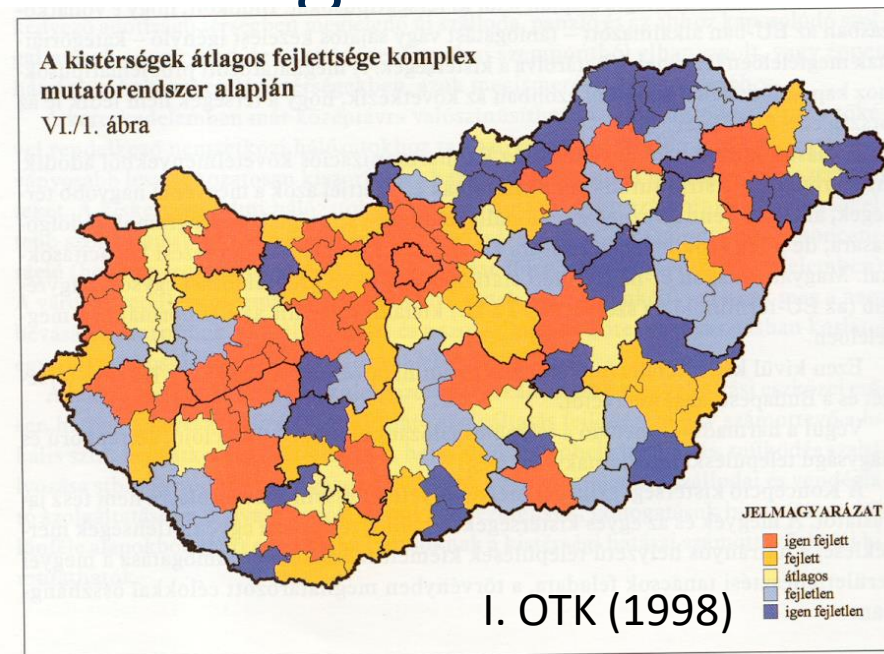
„területrendezési terv: az ország, illetve egyes térségek műszaki-fizikai szerkezetét meghatározó és befolyásoló tervdokumentum, amely biztosítja a területi adottságok és erőforrások hosszú távú, illetve nagy távú hasznosítását és védelmét, az ökológiai elvek érvényesítését, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt elhelyezését és a területfelhasználás rendszerét, optimális hosszú távú területi szerkezetét”;

Térszerkezet – Területpolitika – Magyarország

Területrendezés - Területfejlesztés

2003

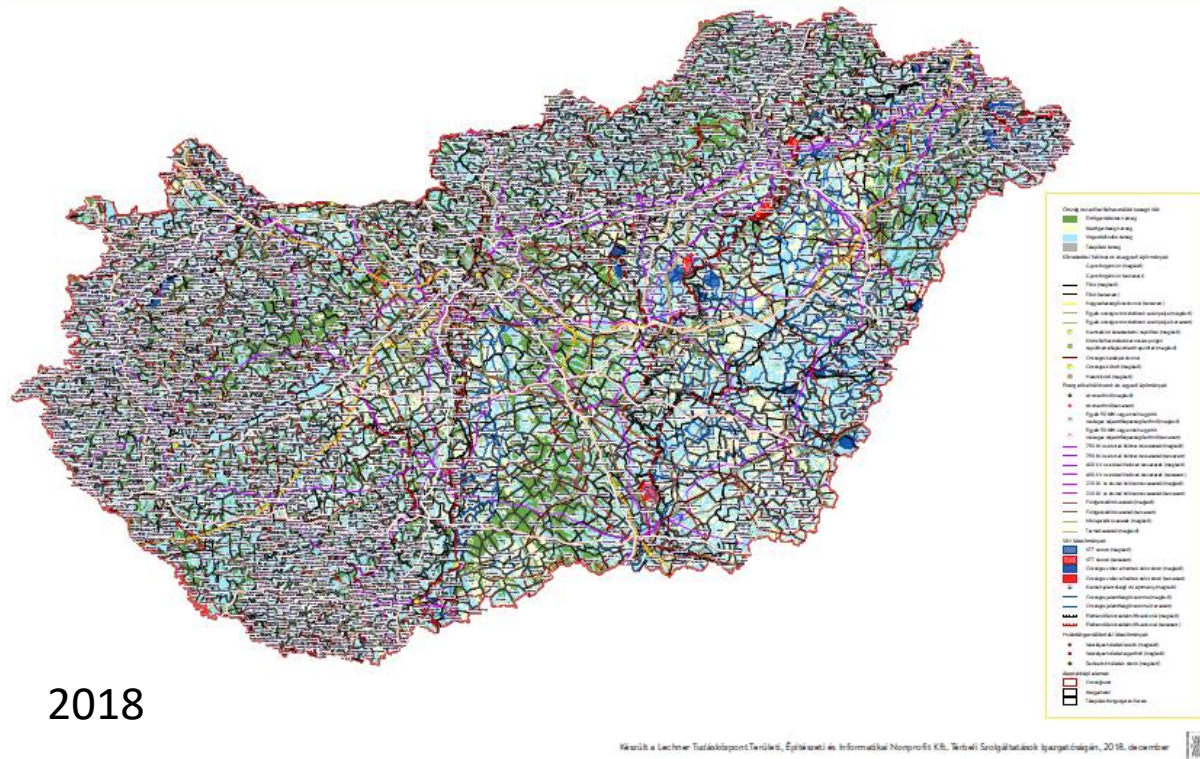

Térszerkezet – Területpolitika – Magyarország

Területrendezés - Területfejlesztés

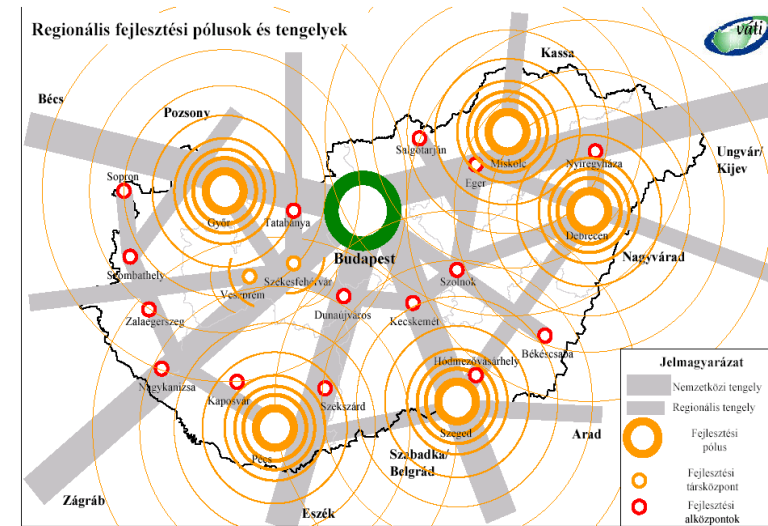
ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV

2. melléklet: Az Ország Szerkezeti Terve

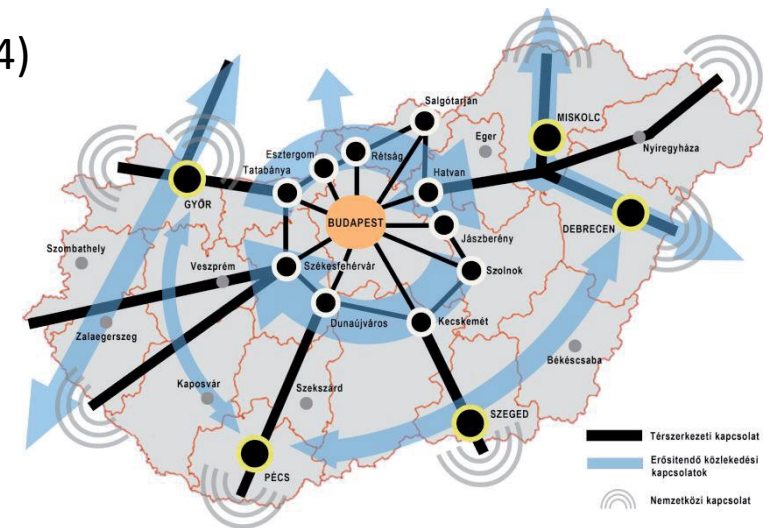

2018

II. OTK (2005)

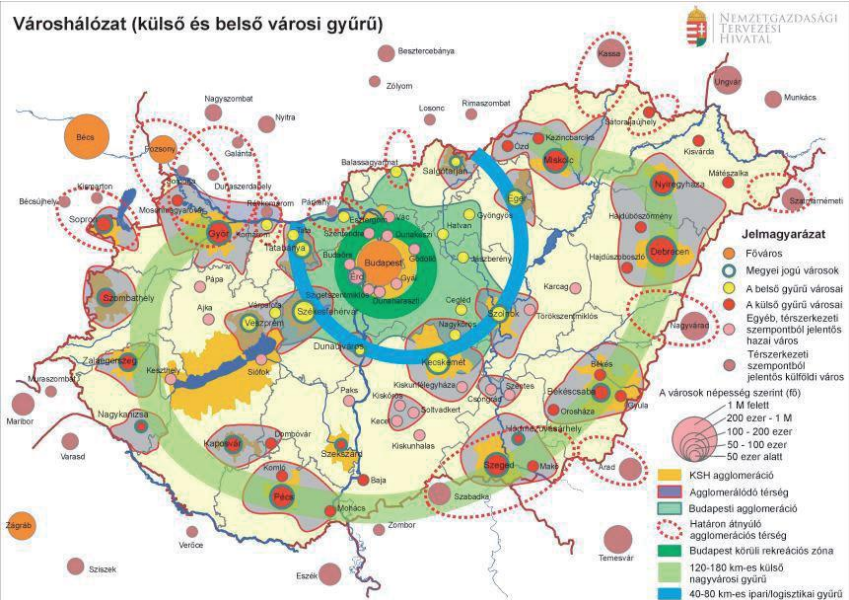

OFTK (2014)

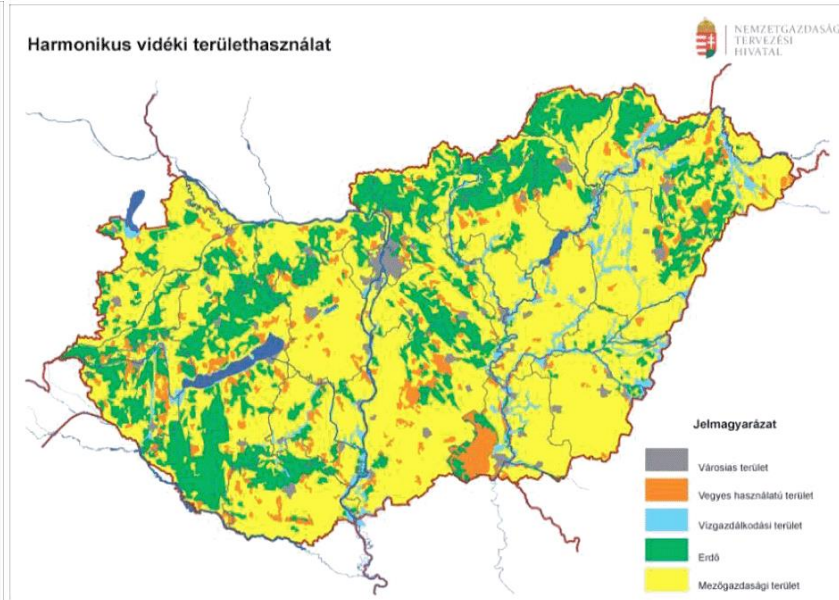

Térszerkezet – Területpolitika – Magyarország (OFTK)

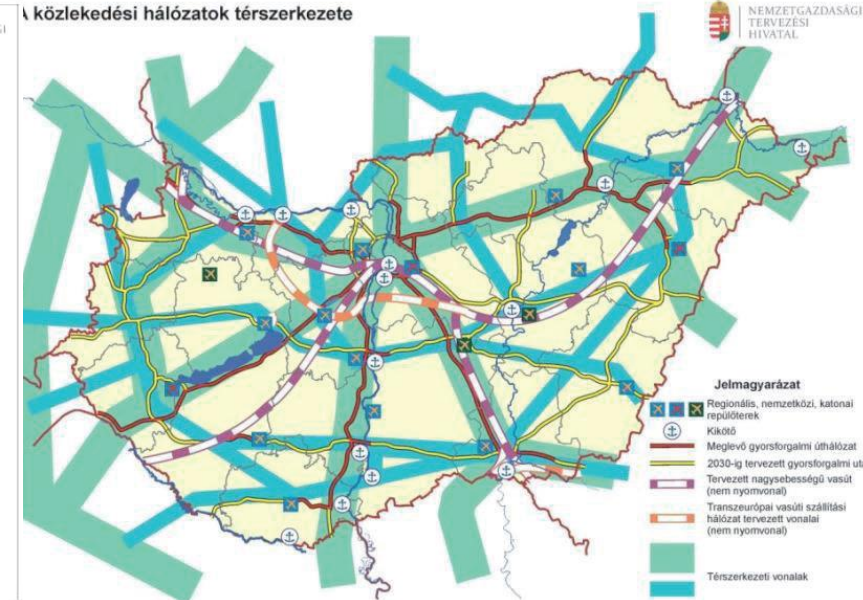
Városhálózat (külső és belső városi gyűrű)

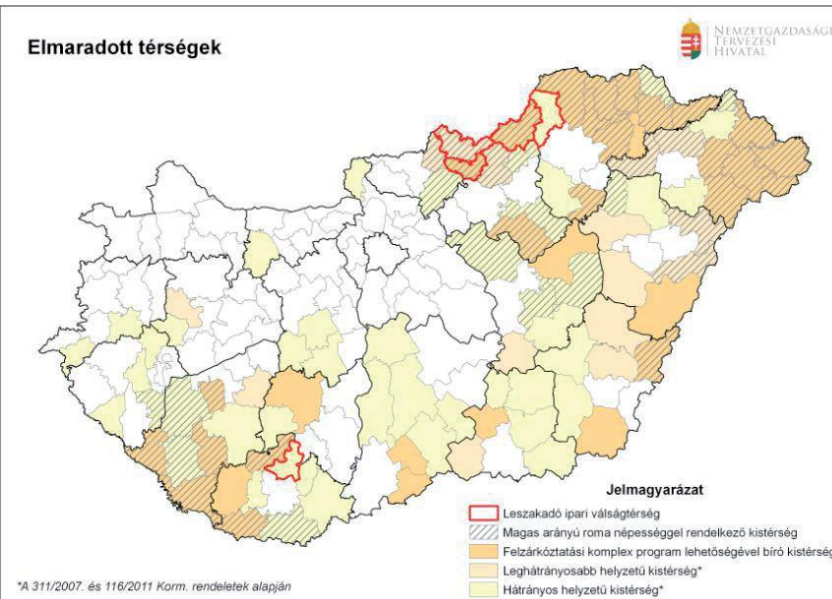
Harmonikus vidéki területhasználat

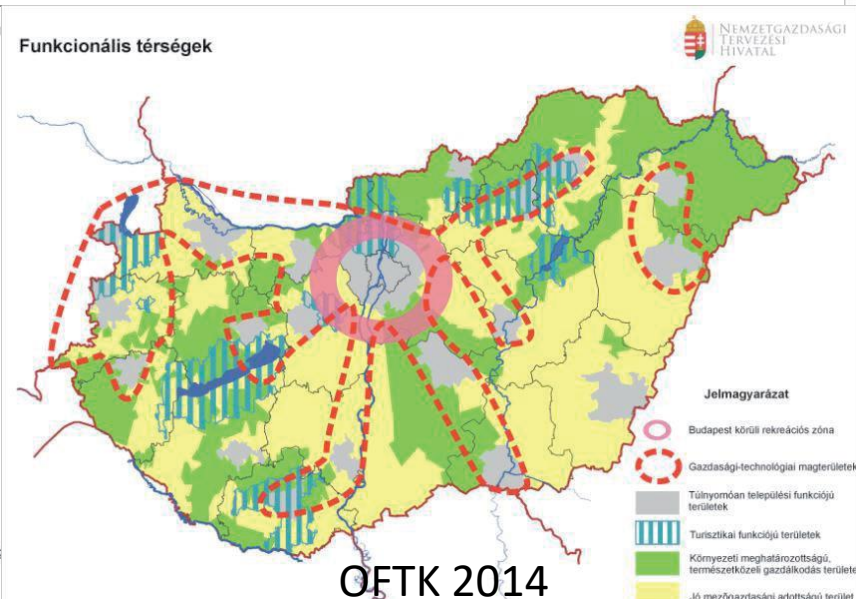
Közeledési hálózatok térszerkezete

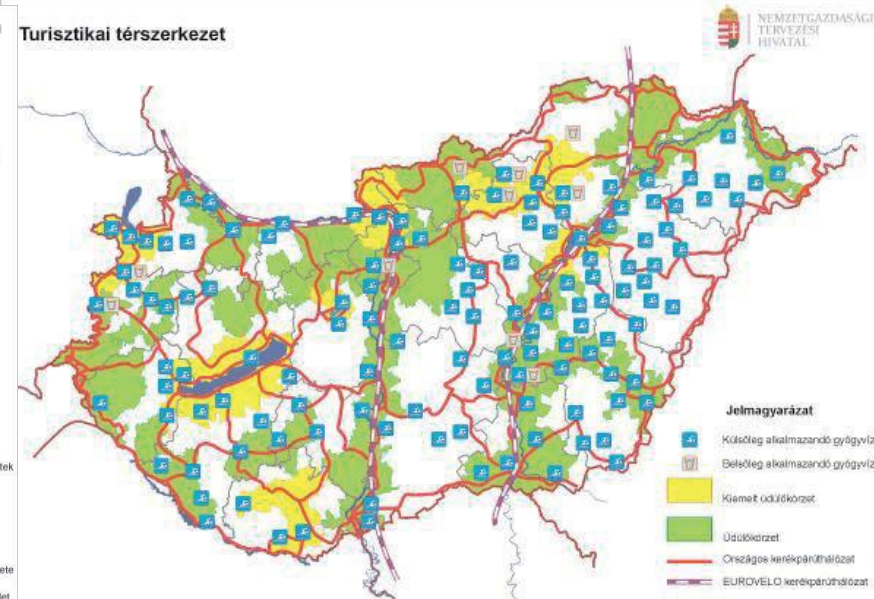
Elmaradott térségek

Funkcionális térségek

Turisztikai térszerkezet

Térszerkezet – Területpolitika – Magyarország (OFTK)

Célok:

d) térségi potenciálokra alapozott, fenntartható **térszerkezet**

Hét területi cél:

1. Az ország makroregionális szerepének erősítése (V4+2, Kárpát-medence, határ mente, „a **térszerkezet** funkcionális fejlesztése, a térszerkezeti tengelyek és központok fejlesztése”)
2. A többközpontú **térszerkezetet** biztosító városhálózat (várospolitikai, funkcionális várostérség, nagyvárosok, városhálózat, városi profil, város-vidék)
3. Vidéki térségek népességeltartó képességének növelése (vidékfejlesztés, tanya, aprófalú, speciális térségek)
4. Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése (kultúrtájak, turisztikai térségek, Balaton)
5. Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés (perifériák, határ mente, ipari válságtérség, mélyszegénység-etnikumok térségei, szabad vállalkozási zóna, speciális gazdasági övezetek, nagyvárosok körüli befektetési zónák),
6. Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása (város, város és vonzáskörzete, foglalkoztatási központok, centralizáltság oldása, transzverzális kapcsolatok)

Térszerkezet – Területpolitika - Megye

Rendelkezés a térszerkezet vizsgálatáról: 218/2009. (X. 6.) Korm. Rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről

1. Melléklet - A kiemelt térségi és a megyei szintű területfejlesztési koncepció, valamint a kiemelt térségi és a megyei területrendezési terv közös feltáró - értékelő vizsgálatának tartalmi követelményei

1.2. A térség adottságainak, belső erőforrásainak elemzése területi bontásban, térképi megjelenítésekkel: ...

d) társadalmi környezet: ... dc) humán erőforrások: demográfiai szerkezet és prognózis, ... jövedelmi viszonyok, ...;

i) a térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi területfelhasználás változásai, tendenciák értékelése;

A területrendezési tervek részletes tartalmi követelményei:

a térszerkezet alakulása, a területfelhasználás változásai, tendenciák, valamint a településhálózat értékelése, ...

Megye

Régen: kisebb jelentőség

Megyei koncepciók feldolgozása (2012 előtti):

Nem mindegyik elérhető az interneten

Különböző korúak

Különböző szerzőgárdák

A térszerkezet (térstruktúra, területi szerkezet, területi struktúra) fogalmának használata elég vegyes és tág intervallumú (1-29) képet mutat dokumentumonként; fejlesztői inkább, de van területrendezői is

Kevés a térképi ábrázolás, gyengébb minőség (átvétel)

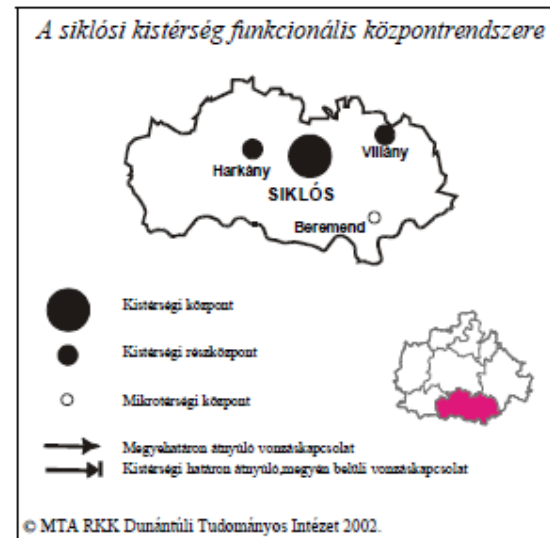
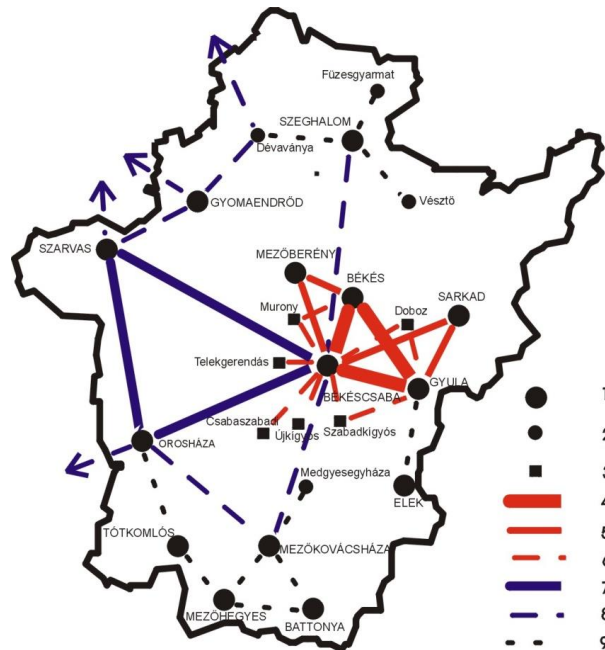
Sokszínűség az ábrázolásban

A fejlettség, jövedelem területi és/vagy települési elemzése általában jelen van, de elég szerény formában

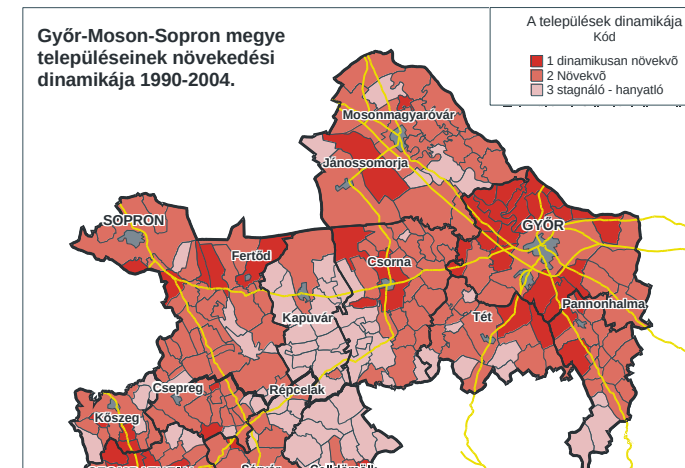
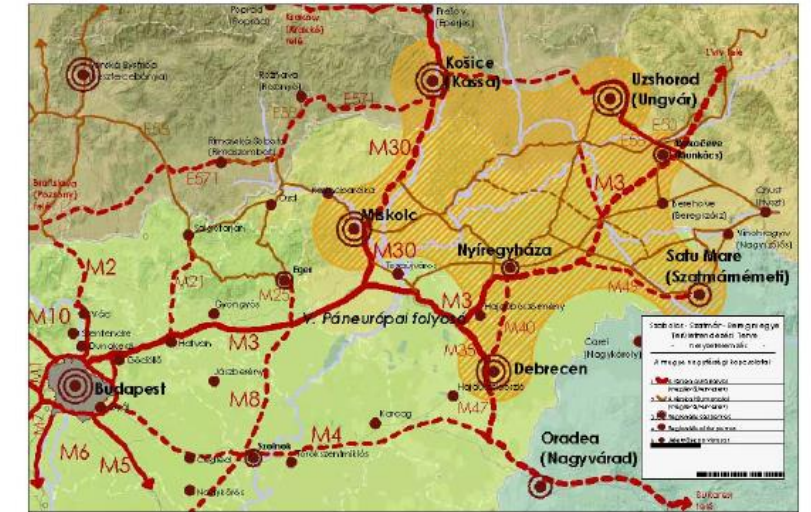
Kevés a klasszikus jövedelem-fejlettség térképi ábrázolása

Nincs klasszikus térszerkezeti ábra

Megye

PÓLUSOK ÉS REGIONÁLIS ALKÖZPONTOK SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE TÉRSÉGÉBEN

Forrás: megyei területfejlesztési dokumentumok

Megye

Megyei szint felértékelődése

Megyei koncepciók feldolgozása (2014-2020):

Mindegyik elérhető az interneten

Egykorúak

Különböző szerzőgárdák

A térszerkezet (térstruktúra) fogalmának használata jellemző (kb. 750 említés), értelmezése elég vegyes és nagyon tág intervallumú képet mutat; fejlesztői inkább, de van területrendezői is

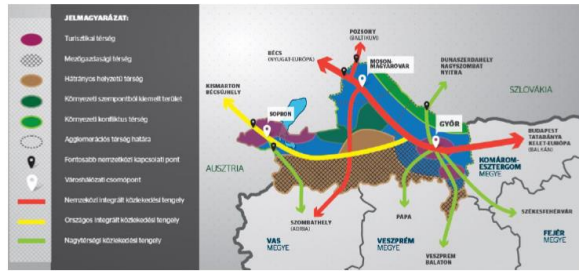
Sok a térkép, változatos minőségű térképi ábrázolás

Sokszínűség az ábrázolásban

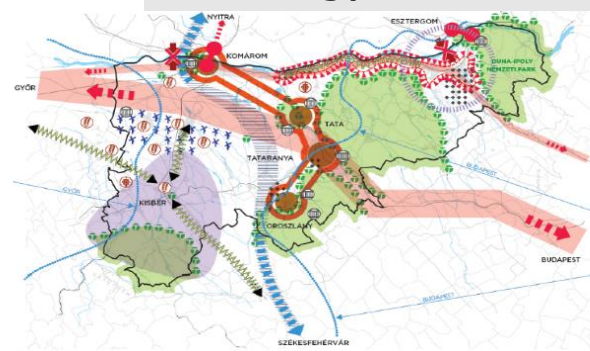
Típusok – mindenféle van (klasszikus térszerkezeti is), különböző számban dokumentumonként

Megyei területfejlesztési körkép

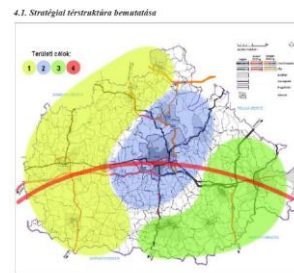
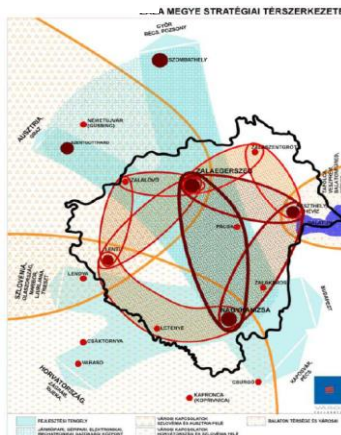
23. ábra: Győr-Ménfőcsanak megye értéke és konfliktustérképe

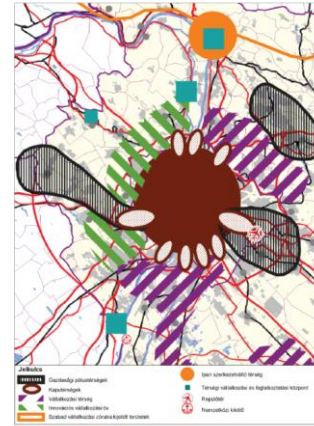
Forrás: Saját szerkesztés

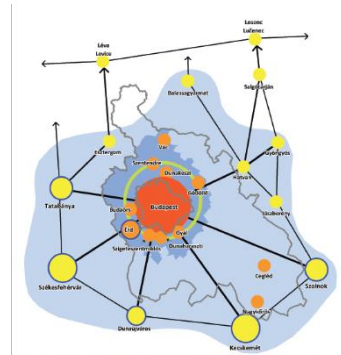
2.9.2.2 ábra: Térszerkezet meghatározó kapcsolatrendszer

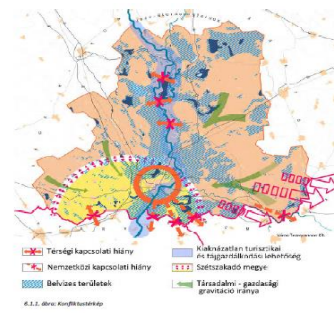
1. ábra: Borsos megye térszerkezete és területi elhelyezkedése

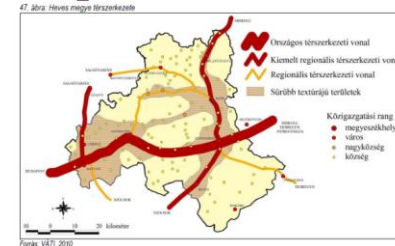
A gazdaságfejlesztés speciális célterületei (1. ábra)

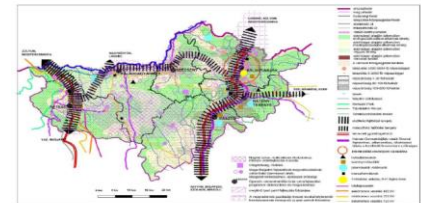
A metropolitén térszerkezet, csapóvonalak, térségi kapcsolatok (1. ábra)

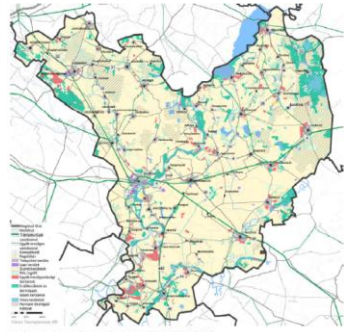
6.1.1. ábra: Konfliktustérkép

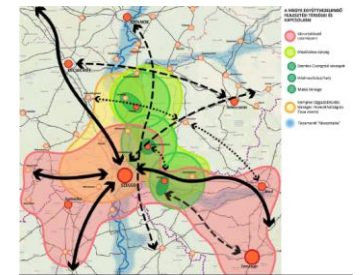
47. ábra: Helyi megye térszerkezete

48. ábra: Nyugat-magyarországi térszerkezeti elemek, a térszerkezeti elemek és az önkormányzatok határai

4.2.2 ábra: A megye térszerkezete és a térszerkezeti elemek

6.1.2. ábra: Konfliktustérkép

Megye

Térszerkezet vizualizációja a területfejlesztésben – megyei szint

1. Helyzetkép

1.1. egy főre jutó GDP, jövedelmi viszonyok, komplex fejlettségi mutatók területi, települési különbségei (tematikus térkép)

- EU, ország, makrorégió
- megyén belül

1.2. támogatásra szoruló térségek, települések (hivatalos, térkép)

- ország, makrorégió
- megyén belül

1.3. pólusok, tengelyek, perifériák, centrumok (ábra)

- EU, ország, makrorégió
- megyén belül

2. Jövőkép

- fejlesztési pólusok, tengelyek, zónák (ábra)

3. Jelen és jövő

4. Területrendezési állapot és tervek.

Megye

Megyei szint stabil, de gazdaságfejlesztési zónák, szabad vállalkozási zóna, turisztikai övezetek, ...

Megyei koncepciók (felülvizsgálatok) feldolgozása (2021-2027):

Mindegyik elérhető az interneten

Egykorúak

Különböző szerzőgárdák (részben változott)

A térszerkezet (térstruktúra) fogalmának használata jellemző (kb. 650 említés), értelmezése elég vegyes és nagyon tág intervallumú képet mutat; fejlesztői inkább, de van területrendezői is

Sok a térkép, változatos minőségű térképi ábrázolás

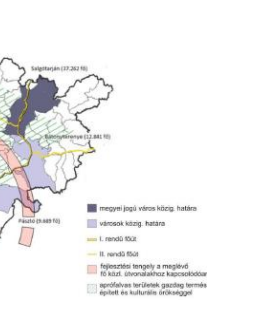
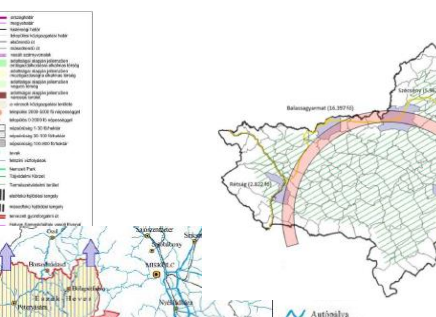
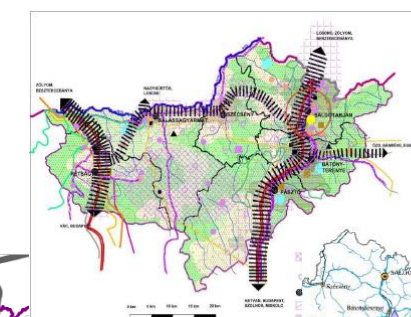
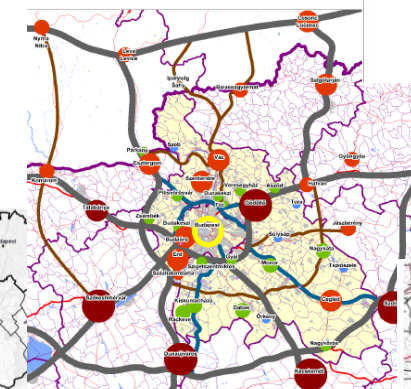
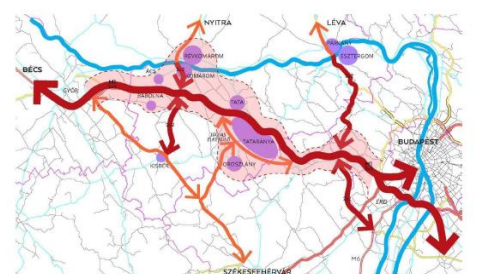
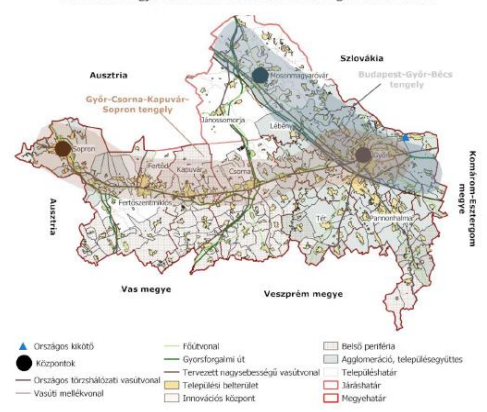
Sokszínűség az ábrázolásban

Előző koncepcióból átvett (esetleg kiegészítve) vagy új, területrendezési tervből átvett (megyei önkormányzat)

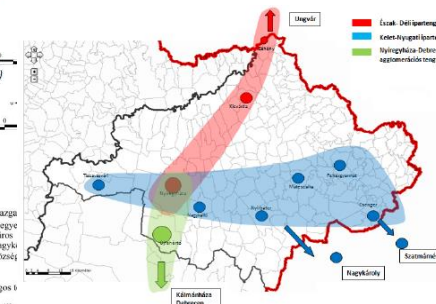
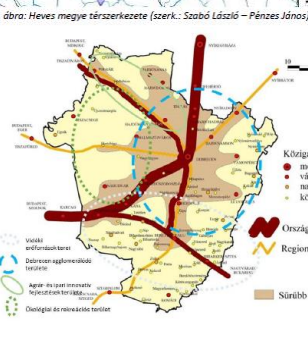
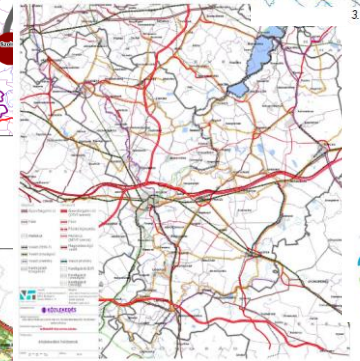
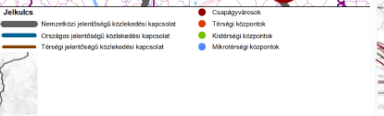
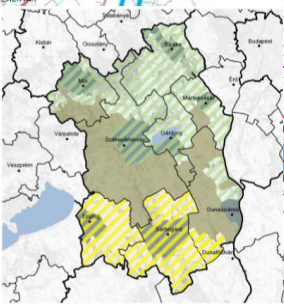
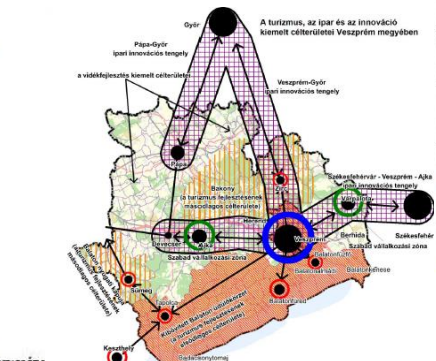
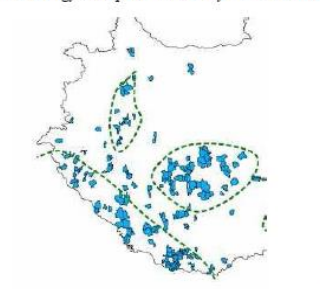
Típusok – mindenféle van (klasszikus térszerkezeti is), különböző számban dokumentumonként

Új szereplők – új formájú ábrák

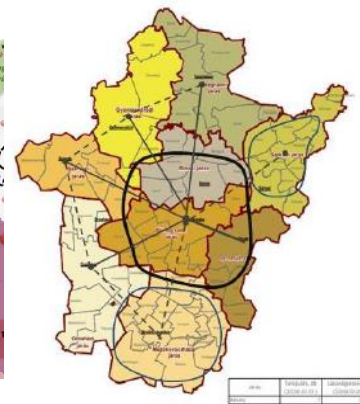
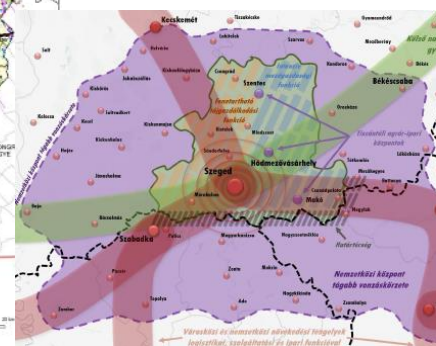
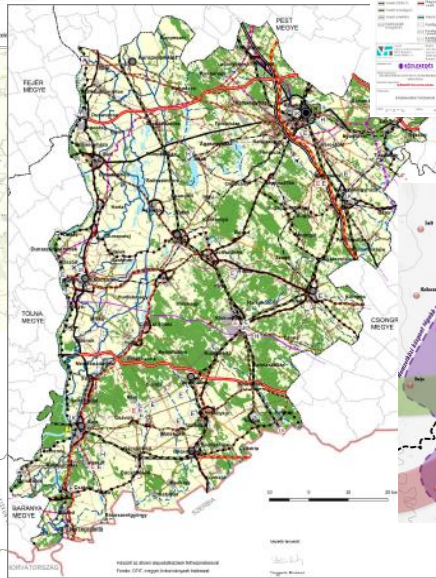
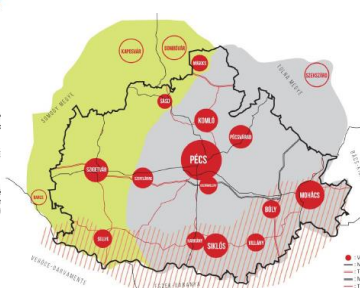
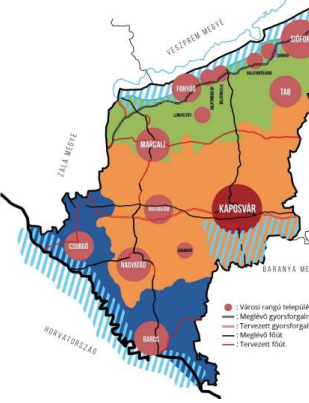
1. ábra: A megye térfelhasználási elvei és a stratégiai térstruktúra

6. ábra: A magyar településhálózat helyzete és távlatai

Forrás: Vati Kht, 2007

Forrás: megyei területfejlesztési dokumentumok

Composite Map

Legend:

- Gateways
- Hubs
- Linked Gateway / Hub
- Derry: Major Interregional Role in Northern Ireland
- Area covered by the Northern Ireland Regional Development Strategy

Regional Planning Guidelines: Spatial Infrastructure Strategy

Megye

„Régióknak vannak problémái”

Csomóponti régió
(heterogén térszerkezeti
szempontból)

Település és kapcsolat
(csomópont, tengely)

Többféle típusú térségi
fejlesztés egyidejűleg egy
térségben

– eltérő érdekek

Szabó 2018

Megyék	Nemzeti Park	Ország- határ	Elmaradott járás	Változatos felszín	Nagy folyó	Nagyváros hiánya	Autópálya hiánya	Nagy tó	Össz
Somogy	1	1	1 (2)	1	-	1	[1]	1	6
Komárom-E.	1	1	-	1	1	1	-	-	6
Veszprém	1	-	1	1	-	1	1	1	6
Baranya	1	1	1 (2)	1	1	-	-	-	5
Borsod-A.-Z.	1	1	1 (8)	1	1	-	-	[1]	5
Nógrád	1	1	1	-	-	1	1	-	5
Békés	1	1	1 (2)	-	-	1	1	-	5
Vas	1	1 (2)	-	1	-	1	1	-	5
Zala	1	1 (2)	-	1	-	1	[1]	1	5
Pest	1	1	-	1	1	1	-	-	5
Tolna	1	-	1	1	1	1	-	-	5
Heves	1	-	1	1	[1]	1	-	1	5
Bács-K.	1	1	1 (2)	-	1 (2)	-	-	-	4
Győr-M.-S.	1	1 (2)	-	-	1	-	-	1	4
Jász-N.-Sz.	[1]	-	1 (2)	-	1	1	1	[1]	4
Fejér	-	-	1	1	1	-	-	1	4
Hajdú-B.	1	1	1 (4)	-	[1]	-	-	-	3
Csongrád	1	1 (2)	-	-	1	-	-	-	3
Szabolcs-Sz.-B.	-	1 (2)	1 (9)	-	1	-	-	-	3
Budapest	-	-	-	1	1	-	-	-	2
Összesen	16	14	13	12	12	11	7	6	91
Összesen (%)	80%	70%	65%	60%	60%	55%	35%	30%	-

Térségek

„Problémának van régiója”

„Homogén” régió

(természeti, társadalmi)

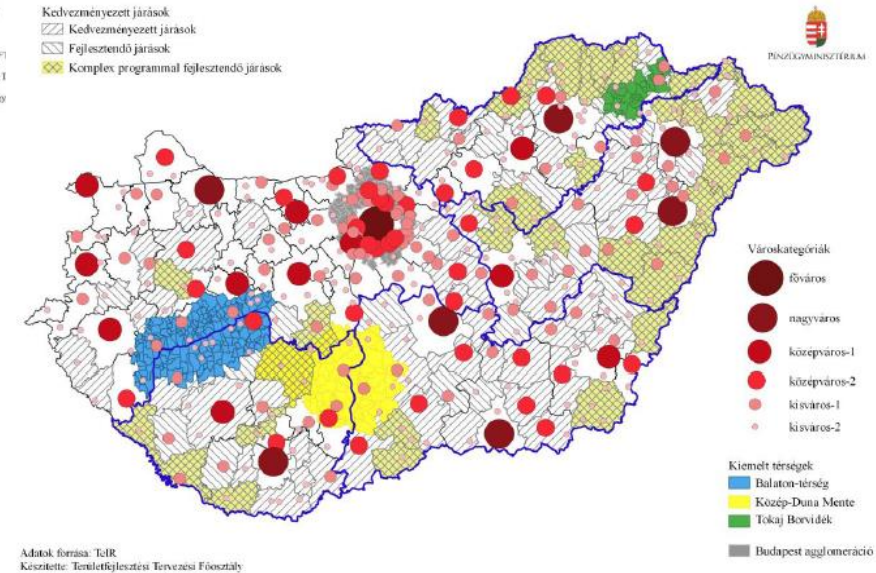
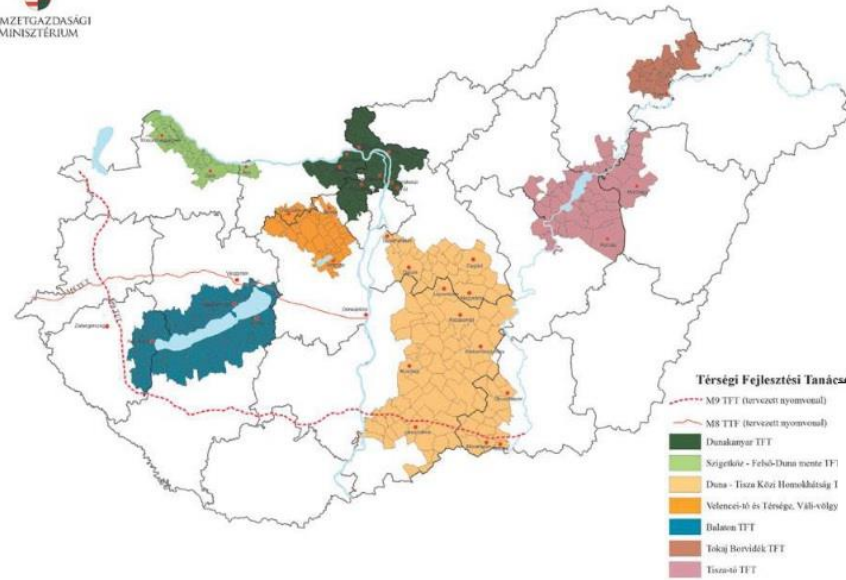
Más térszerkezeti elemek
hangsúlyosak (zóna, határ)

Bottom up

Térségfejlesztési tanács,

EGTC, ...

Nagyobb területi összhang a
célokban?

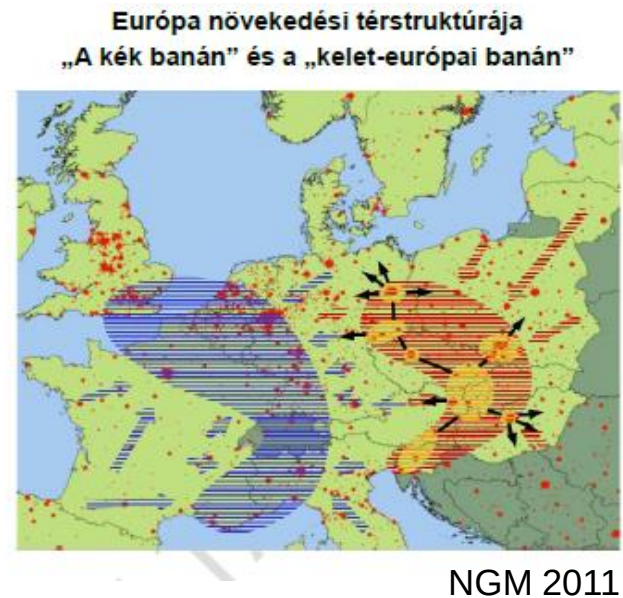
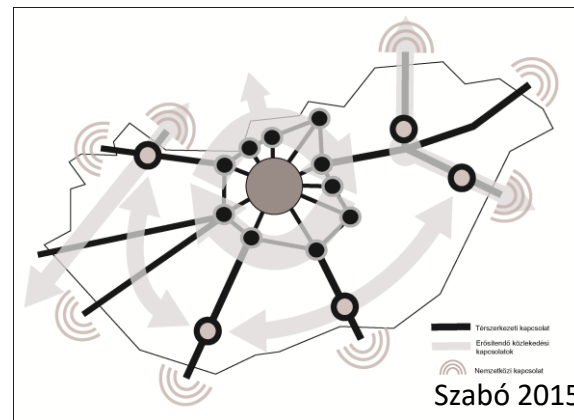
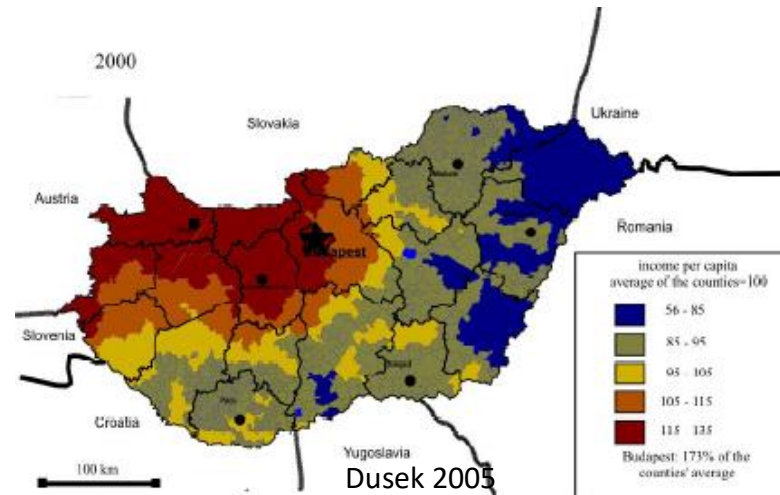

Zárszó

kutatás – oktatás – szakpolitika

ESSENTIAL DYNAMICS AND STRATEGIES	BASE FIGURES			
	POINT	LINE	AREA	NETWORK
	Capital	Administrative limits	State, Region	Centers, limits and polygons
	Center of network junction	Communication paths	Irrigation areas, drainage	Graph
	Point of satellite attraction	Isotropic lines	Orbits	Areolas
	Crossing points, inputs, etc.	Break, interface	Strips	Advanced connections
TROPISM				
	Attraction center	Sharing Line	Surface trend	Dissymmetry
	Pontual Evolutions	Propagation axis	Areas of extension or regression	Changing area
HIERARCHY				
	Urban distribution	Dependency ratio	Administrative limits	Subsets

Figure 1- Chorems proposed by R. Brunet
Source: Adapted and translated from R. Brunet (2001) and Girardi (2008)

ELTE EÖTVÖS LORÁND
TUDOMÁNYEGYETEM

Köszönöm a figyelmet!

